
SERİ **B**

CİLT **35**

SAYI **3**

1985

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ATATÜRK, ORMANCILIK VE TARIM ¹

Y. Müh. Kâmuran ARDIÇ ²

Artık son günlerini yaşadığımız 1985 yılını «Gençlik Yılı» olarak kabul eden Birleşmiş Milletler Teşkilatına teşekkür borcumuzu belirterek sözlerime başlıyorum. Gerçekten, dünyamızın hemen her köşesinde, gelişmiş veya gelişmekte olan bütün ülkelerde, yöneticiler ile hatta anne ve babalar ile gençlik arasında bilgi ve fikir alış verişi ve sosyal görüş açısından bazı kopukluklar göze çarpmakta idi. Bu ekşiği kapamak için böyle bir fırsatın yaratılmış olması sevindiricidir.

Konuya ülkemiz açısından bakılınca, hepimize görevler düştüğünü görüyoruz.

Genç kuşağın sosyal görüşleri nelerdir? Onaltıncı Türk Devleti olarak kurulan Cumhuriyetimiz nasıl doğdu? Hangi aşamalardan geçerek bu günlere ulaşıldı? Bunları sizlere anlatmak ve aktarmak, sorularımızı cevaplamak, varsa bunalımlarınıza çözümler aramak zorundayız.

1907 doğumlu olan ben, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve bugünkü modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında - özellikle milli mücadelenin, Kurtuluş savaşının yapıldığı dönemde - orta okul öğrencisi idim.

Ailem, İstanbul'da oturduğu için büyük harp yenilgisini, İstanbul'un işgalini ve bunun yol açtığı acılı günleri çok iyi hatırlarım. O karanlık ve hüznü dolu günlerde, İstanbul'da bir Türk ailesi olarak yaşamak çok güçtü. Yaşantımız, her gün dayanılmaz ızdıraplarla dolup taşıyordu.

Buna karşı Türk milletinin vatanı kurtarmak için şahlanması, Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında gelişen milli mücadele kuvvetlerinin zamanla elde ettiği başarılar, İnönü ve Sakarya muharebeleri, Afyon'da düşmanın bozguna uğratılıp ilk anda İzmir'in kurtarılması ve Batı Anadolu'nun düşmandan temizlenmesi, Mudanya Ateşkes antlaşması, Lozan sulh antlaşmasının imzalanıp düşman kuvvetlerin İstanbul'u boşaltmaları, Türk ordusunun İstanbul'a gelişi gibi olayları, bütün İstanbul'da oturan Türkler gibi ben de büyük bir coşku ile izlemiştir.

Hepsi de bir birinden önemli bu kurtuluş zincirinin yaratıcısı, MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'dür.

Her yıl olduğu gibi, bu yıl da On Kasım günü Atatürk'ü bir kere daha andık. Atatürk'ü görmüş, tanımış, O'nun konuşmalarını dinlemiş, O'nun elini öpmek mutluluğuna erişmiş, O'nun emrinde çalışmış olanların sayısı gün geçtikçe azalıyor.

¹ Kasım 1985 de İ.Ü. Orman Fakültesinde verilen konferansın metnidir.

² Ziraat ve Orman Yüksek Mühendisi; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Emekli Üyesi.

O dönemde aktif hayata katılanlarımız nerde ise parmakla gösterilecek sayılara indik.

Yeni kuşaklar, O'nu görmediler, O'nunla birlikte yaşamadılar, ama ATATÜRK diyor ki «beni görmek, behemehal yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi ve hislerimi anlıyorsanız, bu kâfidir».

Atatürk'ün fani varlığı, kurucusu olduğu başkentimiz Ankara'da görkemli Anıt-kabirin kucağında yatmaktadır. Ama görüşleri, ilkeleri ve ülküleri Türk milletine, Türk gençliğine mal olmuştur.

Son bulranlı dönemde, 12 Eylül'den evvel O'na karşı olanlara bile raslandı, ancak büyük çoğunluğun kalbinde ve içinde o ilkeler ve ülküler yerleşmiştir ve yaşamaktadır.

Artık yaşlı kuşağın temsilcileri olan bizlere düşen görev O'nun kurmuş olduğu Cumhuriyeti sizlere tanıtmak, devrimlerini savunmak ve uygulamak, bu devrimlerin zedelenmiş yerlerini onarmak, O'nun ülkü ve ilkelerini genç kuşakların kalplerine, silinmez bir biçimde yerleştirmek, bir kelime ile Cumhuriyeti ve devrimleri sonsuza kadar yaşatmaktır.

İşte bu amaçla, sayın Dekanımızın ve Fakülte Meclisimizin izinleri ile sizlere hitap etmek fırsatını bulduğumdan dolayı sevinç duyularıyla doluyum. Ellibeş yıl evvel mezun olduğum okulumun genç öğrencilerine Atatürk ülkü ve ilkelerini, o günlerin duyguları ile anlatabilirim kendimi çok mutlu sayacağım.

Atatürk 1881 yılında Selanik'de doğdu, 10 Kasım 1938 de aramızdan en olgun çağında, henüz elli yedi yaşında iken ayrıldı. O'nun hayatı baştan başa bir destan-dır. Ankara'da Türk Tarih Kurumu, Atatürk'ün hayatını inceleyen seri konferanslar düzenler. Ankara'daki gençler bu toplantıları büyük bir ilgi ile izlerler. Atatürk döneminde, çalışmış olup halen hayatta olan yaşlı kuşağın bir bölümü de bu konferanslara dinleyici veya konuşmacı olarak devam ederiz.

İşte sizlere Atatürk'ün kişiliği, karakteri ve devrimleri hakkında sunacağım bilgiler böylesine geniş bir çalışma ortamının ürünleridir.

Kuşkusuz, bütün milletlerin tarihinde büyük ölçüde etkiler yapan, devrimler yaratan liderler yaşamıştır. Kimisi devrimci veya büyük devlet adamı, kimisi büyük kahraman ve askerdir. Fakat hiç birisi, Atatürk gibi çok yönlü olamamış, Atatürk'ün sahip olduğu özellikleri kendi kişiliklerinde toplayamamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, kısa süren hayatında, bir insan ömrüne kolayca sığdırılmayacak kadar büyük işler başarmıştır. Atatürk, savaştaki kahramanlıkları kadar, devlet kurup yönetmekteki ustalığı, görüşlerinin genişliği ile de eşsiz bir liderdir.

Tarihte hiç bir millet, Atatürk'ün önderliğindeki Türk Milleti kadar kısa zamanda, bu kadar büyük mesafeler aşmamış, bu kadar büyük hamleler yapmamıştır. Aşılan mesafenin büyüklüğünü anlamak için, nereden yola çıktığını iyi bilmek lazımdır.

Yolu, limanı, enerji santralleri, yetişmiş teknik elemanları olmayan, eğitim ve

teknolojide geri bırakılmış, tarımı geri, sanayii sınıfa yakın bir ülkeye, her alanda büyük kalkınma ve dinamizmi getiren Mustafa Kemal Atatürk'dür.

Atatürk'ün sayısız hizmetlerinden sadece biri bile O'na tarihte çok şerefli bir yer sağlamaya yeterlidir.

Yabancı bir fikir adamının teşhisine göre: Kemalizm, on asra sığacak işi, on yılda başarmıştır.

Türkiye'yi ve Atatürk dönemini yakından incelemek imkânını bulmuş olan bir Amerikalı 1939 da Atatürk'ü şöyle tanımlıyor: «Son yüzyılların, belki de bütün tarihin en büyük Türk'ü, çağdaş dünyanın herhalde en dinamik lideri...»

Amerika Birleşik Devletleri'nin o yıllarda Ankara'daki büyük elçisi Sherrill, büyük adamlar yetiştiren bir milletin «Büyük Millet» olduğuna değindikten sonra, daha 1934 de O'nun hakkında şu hükmü veriyor:

«Bugün dünyanın hiç bir yerinde devlet adamlığı bakımından Atatürk'ten üstün bir kimse yoktur. Bir kurtarıcı, bir yeniden canlandırıcı, bir millî kahraman ve dünya çapında bir devlet adamı...»

Atatürk'ün hizmetleri ve yüceliği saymakla bitmez. Önderlik ettiği büyük değişiklik ve ilerlemeler, bir konferansın sınırları içine sığdırılmaz.

Yukarıya özet olarak aktardığım bu tesbitler ATATÜRK YOLU adlı kitabın sadece giriş bölümünden alınmıştır. O'nun büyüklüğünü daha geniş açıdan incelemek isteyenler, beş seçkin ve üstad profesörümüzün müşterek çalışmalarını kapsayan bu eserde ayrıntılı ve doyurucu bilgileri bulacaklardır (1).

Atatürk 10 Kasım 1938 de İstanbul'da hayata gözlerini yumduğu zaman bir hükümet tebliği ile Türk Milletine ve bütün dünyaya bu acı olay duyuruldu. O yıllarda devletler arası nezaket kaidelerini aşan bir ilgi ile bütün dünya devletleri O'nunla ilgilendiler. Başta Milletler Cemiyeti olmak üzere 26 devletten cenaze merasimine temsilciler geldi. Altı devlet askeri birlik (İran, İngiltere, Yugoslavya, Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan) ve altı devlet harp gemileri (Sovyet Rusya, Almanya, Fransa, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya) göndermek suretiyle cenaze merasimine katıldılar. 19 Kasım'da İstanbul'dan Yavuz zırhlımızla İzmit'e getirilen aziz naşı, Trenle 20 Kasım'da Ankara'ya vasil oldu ve Büyük Millet Meclisi önünde katafalka konulup halkın saygı ile ziyaretine imkân sağlandı. 21 Kasım saat 9.45 de Etnografya müzesindeki muvakkat kabrine yerleştirilmek üzere son hürmet görevine başlandı. Gerek İstanbul, gerekse Ankara'da yapılan törenlere yabancı devlet temsilcileri ve askeri birlikleri katıldılar.

Atatürk'ün kaybına bütün millet yas tuttu. O'nun cenazesini eski düşman milletlerin mümessilleri, dost olarak ve ölümüne acı duyarak takip ettiler.

Atatürk, bütün dünyanın ve devletlerin sevgi ve saygısına mazhar olmuş nadir insanlardan biri, belki de en başlıcası olmuştur. Ben, bu ihtişamlı merasimin Ankara'daki bölümünü izleyenlerden biriyim.

Atatürk'ün ölümü üzerine gerek dünya, gerekse Türk basınında dikkat çekici yazılar, yorumlar ve anılar çıkmıştır. İnkılaplara yürekten inanmış bir ilerici ve o günlerin en güçlü yazarlarından biri sayılan Hüseyin Cahit Yalçın 11 Kasım 1938 deki başyazısında ATATÜRK'ün hayatını şu satırlarla anlatıyor.

O'nun hayatı baştan başa bir mücadele ve bir destandır O da hepimiz gibi bir insandı, fakat fani hayatı içinde ebediyeti kucaklamak gibi bir harika göstermişti... Çocukları için bir nisyan uçurumu olan ölüm, O'nu bütün bütün yüceleştirmiştir. ATATÜRK'ün beş on sene içinde yaptıklarını biz, asırlar içinde bile millete nasip olmayacak saadetler diye hüluya ederdik. Onda derin, uzak bir görüş, devamlı ve yılmaz bir irade ve siyaset aleminde büyük bir manevra kabiliyeti vardı. Bu milletin ruhunu en iyi ATATÜRK anladı. O kadar büyük inkılapları, o kadar sehli mümteni ile (kolaylıkla) yaptı ki bunları hayret ve zevk ile temaşa etmemek kabil değildir (2).

Aramızdan ayrıldığı günlerde, en yakın arkadaşı İsmet İnönü'nün millete hitabesinde belirttiği gibi :

Milletimizin büyüklüğüne, kudretine, faziletine, medeniyet istidadına ve mükellef olduğu insaniyet vazifelerine sarsılmaz itikadı vardı. «Ne mutlu Türküm diyene» dediği zaman kendi engin ruhunun hiç sönmeyen aşkını, en manalı surette hülasa etmişti (2).

Osmanlı İmparatorluğunda general rütbesine yükselmiş bulunan Mustafa Kemal, Birinci Cihan Harbi neticesinin pek acı şekilde sonuçlanacağını başlangıçtan beri biliyordu. Bu sonuç geldi, çatı. Osmanlı İmparatorluğu, müttefikleri ile birlikte yenilgiyi kabul etti. Mondros ateşkes antlaşması 30 Ekim 1918 de imzalandı. O zamanki düşmanlarımız İtilaf Devletleri, yurdu işgale başladılar. 1919 yılının ilk beş ayında artık Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığı, tamamen şüpheli bir duruma girmişti.

Bu sırada alınan bir karar ile Mustafa Kemal, Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gidiyordu. O ümitsiz günlerde ve Yunanlıların İzmir'i işgal etmelerinin hemen ertesi günü, 16 Mayıs 1919 gecesi, Mustafa Kemal, karargahı ile birlikte İstanbul'dan ayrılmış ve 19 Mayıs sabahı Samsun'a vasil olmuştur.

Milli Mücadelenin temelinin atıldığı bu dönemin incelemesi, en geniş şekilde yapılmıştır .Ben, bunun ayrıntılarına girecek değilim. Ancak şu noktaya işaret etmek zorundayım ki Afet İnan'ın pek haklı olarak tesbit ettiği üzere Mustafa Kemal «Türkiye'yi kurtarma ve yeni bir devlet kurma» devrine bu sırada girmiş ve işe elkoymuştur (3).

Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919 dan itibaren mücadelesini, bütün ülkeye duyurmak ve yaymak, desteklenmesini sağlamak amacı ile Valilikler ve komutanlıklarla işbirliği sağlamaya başlamış, doğu illerine gitmiş ve nihayet 23 Nisan 1920 tarihinde 120 mebus ile toplanan «Türkiye Büyük Millet Meclisi» derhal bir hükümet kurmaya karar vermiştir. Afet İnan, bu konuda hemen şunları ilave ediyor :

Burada önemle şuna da işaret etmek gerekir ki tarihte ilk defa resmen TÜR-KIYE adı, bu meclisin toplanması ile alınmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu meclisin hukuki karakteri, hem bir kurucu meclisdir, hem de kurtuluş hareketi zaferle sona erinceye kadar vazife başında kalacaktır (3).

Vatanın kurtarılışı, 9 Eylül 1922 de İzmir'in Kadifekale'sine ve hükümet binasına Türk bayrağının çekilmesi suretiyle sağlanmış ve 11 Ekim 1922 de Mudanya

mütarekesi imzalanmak suretiyle artık «Sulh antlaşması» dönemine girilmiştir. Bu tarihten itibaren artık bir «Osmanlı Devleti» kalmamış ve ülkemizi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti temsil etmeye başlamıştır. Bu cihet, dost - düşman bütün devletler tarafından kabul edilmiştir.

1922 nin Kasım ayında Saltanatın lağvedilmesiyle artık padişah Devlet Reisliğinden de uzaklaştırılmıştır. Hilafet bir müddet, 3 Mart 1924 tarihine kadar din reisliğini Osmanlı hanedanı uhdesinde bırakıyordu. Kasım 1922 den itibaren Devlet Reisliğini fiilen, Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi sıfat ve selahiyeti ile Gazi Mustafa Kemal yapıyordu. Memleket, düşmanlardan kurtarıldıktan sonra dahili idare, Misakı Milli hudutları içinde, Ankara Hükümeti tarafından düzenlenmişti. Milletler arası münasebetlerin düzenlenmesi ve yeni Türkiye Devleti'nin bütün devletlerce tanınması yolunda Lozan'daki müzakereler sona ermiş ve İsmet Paşa (İnönü) 24 Temmuz 1923 de bu muahedeyi müstakil Türk Devleti mümessili olarak imza etmiştir (4).

İncelediğimiz dönemde Atatürk'ü ilk defa *GENERAL MUSTAFA KEMAL* olarak tanyoruz.

Erzurum'da askerlikten istifa etmesi, rütbe ve nişanlarını geri vermesi üzerine evvela «*Heyeti Temsiliye*», sonra da «*Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı MUSTAFA KEMAL*»;

19 Eylül 1921 de Sakarya Meydan muharebesinin kazanılmasından sonra meclis kararı ile Müşir rütbesine yükseltilen *GAZİ MUSTAFA KEMAL*;

24 Kasım 1934 de özel bir kanunla soyadı verildikten sonra *GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK*;

olarak görüyor ve tanyoruz.

Şimdi, Atatürk devrimlerinin yapıldığı günlerde O'nunla birlikte olan kişilerin görüşlerine kısaca değinmek istiyorum.

9 Eylül 1922 de İzmir'in kurtuluşundan sonra Atatürk'e mülaki olan, 1923 de Milletvekili seçilip Atatürk tarafından kurulan veya Halk Partisinin malı olan gazetelerde baş makale ve fıkra yazarlığı yapmış bulunan ve Atatürk'ü yakından izlemek imkânını bulmuş olan Falih Rıfkı Atay, Atatürk İnkılapları ile ilgili yazılarını sonradan *ÇANKAYA* adlı kitabında toplamıştır (5).

Atay bu kitabında, Mustafa Kemal'in atılacak her adımı büyük bir dikkatle tesbit ettiğini anlatırken :

«Haber vereyim ki Atatürk ne yaptığını, nasıl yapacağını, kimlere ne yaptıracağını, kimleri nasıl ve nerede kullanacağını bilir pek hesapçı bir adamdı, diyor ve ekliyor.

Mustafa Kemal son derece hesapçı idi ve bir başarı hesapçısı idi.

SAVAŞ başlıklı bölümde o çekici ve sürükleyici uslûbu içinde şu soruyu ortaya atıyor :

«Büyük adam, küçük adamdan bir yıl daha uzağı göremezse bu sığata nasıl hak kazanabilir?»

Atatürk inkılaplarının ve bu arada ekonomik sahada ve tarımdaki atılımların, tesadüfi olmadığı ve hepsinin de evvelden yapılmış inceleme ve araştırmalara dayalı olduğu, konulara derinliğine baktıkça daha açık ve seçik şekilde ortaya çıkıyor.

ÇANKAYA adlı kitabının Sunuş Kısmında Atay sunları anlatıyor :

Harbin sonlarına doğru (Birinci Cihan Harbi'nin) Ruşen Eşref'in Pangaltı taraflarındaki apartmanında bir resmini görmüştüm. Fotoğrafın altındaki uzun ithaf yazısı, beyanname gibi bir şeydi. Bu yazı, benim üzerimde Ruşen Eşref'e bir hatıra olmaktan fazla, onun evine gelecek bütün gençlere hitap olmak tesiri bıraktı.

Söz konusu yazıyı Uluğ İğdemir'in ve Dr. Nejat Eczacıbaşı'nın kitaplarından birleştirerek aşağıya alıyorum (6 ve 7).

24 Mayıs 1918

Herşeye rağmen muhakkak, bir nura doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki payansız muhabbetim değil, bu günün karanlıkları, ahlaksızlıkları ve şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkı ile ziya serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümündür.

İşte azizim, Ruşen Eşref bey, sizi ben bu mübarek hizbin tabii azasından görüyorum.

Gün geçtikçe daha mühim hizmetlerinize intizar ediyorum Bugünden ziyade yarınların şükran ve şâbâsına namzet olan sizi bugünden tanıyabilmekle memnunum.

M. Kemal

Mustafa Kemal'in daha 1918 yılında «Vatan ve hakikat aşkı ile ziya serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik görmesi» ve Ruşen Eşref'i bu mübarek hizbin tabii bir azasından sayarak daha mühim hizmetlerine intizar etmesi» vatanın içinde bulunduğu şartları ölçüp, tartıp bir takım ihtimaller üzerinde durduğunu ve çalıştığını göstermektedir.

Mustafa Kemal, hiç bir şeyi tesadüflere bırakmamıştır.

18 Mart 1923 de Tarsus'daki konuşmasında da :

«Vatan, en çok sizin emeğinize istinad ettiği halde en az bahtiyar ve mes'ut olan yine sizsiniz. Aziz çiftçiler, şimdije kadar sizi anlayan, sizin büyük ruhunuzu takdir eden bu arkadaşımızın, sizin için, sizin refahınız ve istikbaliniz için neler düşündüğünü, bundan sonra inşaallah maddi semereleri ile öğrenmiş olacaksınız»

diyor ve böylece, tarımda yapmayı tasarladığı atılımlara işaret ediyordu (8)!

Atatürk'ün kişiliği hakkındaki bu müşahadelere, O'nun çevresinde çalışmış olanlardan aktarılan bir kaç örnek daha vermek yerinde olacaktır.

Köşk mutemedi olarak 1924 de işe başlayıp ölümüne kadar emrinde çalışan ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine de atanan, aynı zamanda şahsi işleri için

umumi vekilligini haiz bulunan Hasan Rıza Soyak ATATÜRK'DEN HATIRALAR (9) adlı kitabının birinci bölümünde Atatürk'ün hususiyetlerini ve vazife telakkisini anlatırken :

Atatürk, çalışmalarında zaman, mekân, imkân mefhumları ile ilgili değildi. Nerede, hangi şartlar altında olursa olsun bir vazife karşısında bulundu mu hiç vakit geçirmeden onun icabını yapmağa koyulurdu, diyor.

Yapmayı tasarladığı işlere girişmeden evvel, bütün ihtimalleri göz önüne almak suretiyle gayet titiz ve etraflı incelemelerde bulunurdu. Toplantılarda, maksadını belli etmeden, konular üzerinde mübahaseler (görüşmeler) açar, mevzuu mütemadiyen işleterek büyük bir dikkat ve sükunetle dinlerdi. Başladığı bir işi bitirmeden rahat edemezdi. Zaruret olmadıkça, işi geriye bırakmak adeti değildi. Bazan 30 - 40 saat devamlı çalıştığı vakidir, diye ekliyor.

Soyak aynı kitabında Falih Rıfki Atay'a atıfda bulunarak devam ediyor :

Mustafa Kemal'in hususiyetlerinin başında: çok düşünmek, çok danışmak, kendi inandıklarını iyice kontrol etmek ve başkalarının da buna inandıklarını görmek gelir. Anadolu'ya gitmeden önce İstanbul'da görüşmediği, danışmadığı ne dost ne de düşman kalmıştır. Sofra'larını da bütün eserleri ve fikirleri duymak, kendisinininkilerle karşılaştırmak için başlıca vasıta olarak kullanmıştır (9).

Afet İnan'ın Tarihden Geleceğe adlı kitabından Atatürk'ün karakterini belirleyen şu satırları da aktarmak gerekir :

Benim şahit olduğum devirlerde Atatürk her konuda belirli fikirlerini, çevresinde kabul görmesi için konuyu açar, tartışmalar yaptırır ve herkesin inandırıcı fikirlerde birleşmesini sağlardı (10).

Atatürk'ün okumayı çok sevdiği, genel bilgisini artırmak için çaba gösterdiği, zengin bir kitaplığa sahip bulunduğu, eline aldığı kitabı, eğer enteresan bulmuşsa bitirmeden bırakmadığı ve haşiyeler, notlar ilave ettiği, yakınında bulunanların ve beraber çalıştığı kişilerin beyan ettikleri müsterek kanaatlerdir.

Atatürk'ün ilgi çeken bir başka yanı da, siyasi olduğu kadar içtimai, iktisadi ve bilhassa fikri inkılapların öncüsü olmasıdır.

O'nun nazarında insanlar, yaşadıkları müddetçe, faal olmalıdır.

Bir insanın hayatı boyunca memnun ve mesut olması için lazım gelen tek şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelenler için çalışmaktır (4).

Vazife telakkisi ve sorumluluk duygusu bu derece üstün seviyede olan Atatürk'ün son derece mütevazı bir insan olduğuna da işaret etmeliyim.

16 Mart 1923 de Adana'da çiftçilere içten gelen şu kelimelerle hitap ediyor :

Diyebilirim ki hayatımda yaşadığım en ulvî, en sade, en mesut ve samimi gece bu gecedir. Çünkü bu gece, çok derin hürmetlerle, muhabbetlerle merbut olduğumuz milletimizin ekseriyeti azimesini teşkil eden çiftçilerimizle bir sofrada, onların emekleriyle husul bulmuş ekmeği, onlarla beraber yiyoruz (8).

Kendi yaşantımda geçen şu olayıda ilave etmeliyim :

Atatürk'ü ilk defa, henüz tahsil çağında iken Milli Türk Talebe Birliği temsilcisi olarak dört arkadaşıyla (İbrahim Öktem, Ber'at Zeki Güngör, Ayet ve ben) 5 Haziran 1928 de İzmit'te karşılamağa gittiğimiz zaman görmüştüm. Kendilerine takdim ediliğimiz sırada, son derece mütevazı bir şekilde bizleri dinlemiş ve «Cumhuriyeti ve inkılapları vatandaşlara tanıtınız... Anlatınız ve daima vatanın teâlisi için çalışınız...» diye öğütlerde bulunmuş ve her birimizle ayrı ayrı meşgul olarak gönlümüzü almıştı. O günlerde, büyük nutkunu irad etmiş ve nazarımızda ilahlaşmış bir kahraman olan Atatürk'ün bizlerle meşgul olabileceğini, aklımızdan bile geçirmemiştik.

Atatürk'ün bir başka özelliği de bütün başarılarını millete mal etmeyi bilmesidir. Bu yoldan hem toplumu yüceltir, hem de yapacağı inkılaplar ve atacağı yeni adımlar için halkın vicdanında dost bir hava yaratmasını bilirdi.

Daha 1925 yılında :

Türk milletinin son senelerde gösterdiği harikaların, yaptığı siyasi ve içtimai inkılapların hakiki sahibi, kendisidir. Sizensiniz... Milletimizde bu istidad ve tekâmül mevcut olmasaydı, onu yaratmaya hiç bir kudret ve kuvvet kâfi gelmezdi. Bizim ilham kaynağımız, doğrudan doğruya Türk milletinin vicdanı olmuştur.

Diyordu (11).

Çalışmalarına devam ederken Afet İnan'ın TARİHDEN GELECEĞE adlı eserinde şu satırları okudum ve konferansına ilave etmeyi vazife saydım. Afet İnan Çankaya'daki müze köşkün odalarını anlatırken şunları yazıyor :

Bu odaya 5 Haziran 1930 günü bir misafir gelmiştir.

Çanakkale savaşlarında bir kolunu kaybeden Fransız Generali COURAUD Mustafa Kemal Atatürk ile ilk karşılaştığı vakit kendisine «bir kolumu Türk'lere karşı Çanakkale'de savaşırken kaybettim. Bugün diğer kolumu dost eli olarak uzatmak için geldim» diyor. Atatürk bu sözlerden çok duygulanmış ve kendisiyle uzun süre konuşmuştur.

General Couraud, bu ziyaretten sonra gazetecilere diyorki «Bugün reisinizle iki saat kadar görüşebilmek saadetine nail oldum».

Çanakkale savaşından bahsederken de şöyle diyor, «Türkler ile harp etmiş olmam, çok mert bir milleti yakından tanımaya, sevmeye ve ona hürmet duymama vesile oldu».

Bu demec, Atatürk'ün çevresini nasıl etkilediğini göstermesi bakımından çok dikkat çekicidir (10).

Yalnız milletimizin değil, insanlık aleminin pek nadir yetiştirdiği büyük bir insanın kişiliğini ana hatları ile belirtmek üzere derlediğim bilgilere son vererek konferansın ana konusuna geçiyorum.

Atatürk inkılapları (devrimleri) nelerdir?... Bu soruyu kısaca özet olarak şöyle cevaplayabiliriz :

Yurdun kurtarılması, özgürlük ve eşitliğe kavuşmamız, teokratik bir imparatorluk yerine demokratik cumhuriyetin ve laik devletin kurulması, muasır medeniyet seviyesine ulaşmak için yapılan bir dizi devrimler.

Bütün bu devrimleri, şimdi kavuşmuş olduğumuz her şeyi O'na borçluyuz. Bu gün ülkemizde her ne yapılmışsa, hepsine o öncülük yapmış ve o başlatmıştır.

Atatürk ülkemizi ve ulusumuzu tutucu, hayalci ve gerici bir toplum olmaktan kurtarıp akla, bilime dayalı gerçekçi bir devlet düzeni yaratmıştır. Aklın, bilimin gösterdiği yolda ilerleyerek orta çağın karanlık ortamından modern çağın aydınlıklarına getirmiştir.

Atatürkçülüğün özü, aklın ve bilimin önderliğini kabul etmek, milli birlik ve beraberliği korumaktır.

Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi ülküsü «Yurdda ve cihanda sulh» içinde yaşamaktır. İkinci Cihan Harbi'nin yıkıcı ve harap edici sonuçlarından bizleri koruyan, O'nun «Yurdda sulh, cihanda sulh» ülküsü olmuştur.

Atatürk devrimlerinin özünü teşkil eden yukarıdaki konular, O'nun yakın arkadaşları ve günümüzün en yetkili bilim adamlarımız tarafından en geniş şekilde incelenmiş ve gençliğe anlatılmıştır.

Ben ise Atatürk'ün tarım ve orman sevgisi ile O'nun zamanında başarılı tarımla ilgili konuları, vaktimin izin verdiği ölçüde anlatmaya çalışacağım*.

Atatürk'ün tarım ve orman sevgisi, yetiştiği ortamdan, ailesi çevresinden kaynaklanmaktadır. O'nun mütevezi bir ailenin çocuğu olarak, daha ilk okul çağlarında iken dayısının çiftliğinde yazları geçirdiği, ailesine çiftlik işlerinde yardımcı olduğu biliniyor.

Yakınlarına ve arkadaşca konuştuğu kişilere, çocukluk çağındaki bu uğraşlarını anlatmaktan zevk alırdı. Çiftçiliği mukaddes bir meslek olarak kabul eder ve milli mücadele yılları ve sonrasında ülkenin kurtuluşunu, tarımdaki ilerlemelere bağlı gördüğünü sık sık tekrarlardı.

O'na göre çiftçi, memleketin efendisi idi. Kılıç ve sapan arasında, ikinciyi üstün tutan mukayeseler yapardı.

İzmir İktisat Kongresi'nin açış konuşmasında :

Arkadaşlar, sizler doğrudan doğruya milletimizi temsil eden halk sınıflarının içinden ve onlar tarafından müntahap olarak (seçilerek) geliyorsunuz. Bu itibarla memleketimizin halini, ihtiyacını, milletimizin elemelerini ve emellerini yakından ve herkesden daha iyi biliyorsunuz (3)

diyordu.

Kendisi de, hitap ettiği halk arasından aynı şartlar ile gelen bir insan olduğu için çiftçinin çektiği sıkıntıları, özlediği tedbirleri çok açık bir şekilde biliyordu.

Tarım ve çiftçilik konularına olan merakını, hocam Sayın Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu'nun bir anısını aktarmak suretiyle perçinlemek istiyorum.

Mustafa Kemal, Amasya'dan Erzurum'a gitmek üzere yola çıkmıştır. Henüz kongreler yapılmamıştır. Yol boyundaki Sivas'a uğradığında, fidanlık müdürü olan

* O dönemde tarımsal alanda yayınlanan kanunların bir listesini, ilgi duyanlara yardımcı olmak amacı ile konferansına ek olarak sunuyorum.

Kalaycıoğlu ile tanışır. Bir ayran içimi sohbet sırasında tarım ile hayvan besiciliği mukayeselerini yaptırıp netice çıkarmaya çalışır. Çok kısa geçmesi gereken sohbet, uzunca bir süre devam eder. O günlerde, vatanın kurtarılması çabası içinde didinen Mustafa Kemal'in tarıma olan ilgisini, bu canlı örnek, açık şekilde ortaya koymaktadır.

Modern çiftçilikte köylüye örnek olmak isteyen Atatürk, ekonomimizin temel taşı olarak tarım sektörünü görmüş, köylü ve çiftçinin mutlaka kalkındırılmasını en ileri bir amaç olarak kabul etmiştir. Köylümüzü yoksulluktan, fukarahıktan kurtarmanın, ona rahat bir geçim sağlamanın zorunluluğuna inanırdı. Türk ekonomisinin, ancak tarımsal gelişmeler sayesinde düzelebileceğine ve giderek tarım ürünleri sanayiinin gelişmesi ile sanayi aşamasına geçileceğine kanaat getirmişti.

Bu görüşle 1925 de Ankara civarında bir çiftlik kurmaya karar verdi. Şimdi «Atatürk Orman Çiftliği» olarak hepimizin tanıdığı bu işletme için aldığı araziye yerli ve yabancı tarım uzmanlarına incelettirmişti. Uzmanlar, fikir birliği halinde, bataklık ve çorak olan bu arazide başarı sağlamanın güçlüğüne dile getirerek «ya sabır tükenir, ya para» demişler ve bu yerde çiftlik kurulmasına karşı çıkmışlardı.

Atatürk, gerek yerli gerekse yabancı uzmanların görüşlerine uymamış ve :

Evet, şurası Ankara'nın yanı başında hem bataklık, hem çorak hem de fena bir yer. Ama biz Burayı ıslah etmezsek, kim gelip ıslah edecek?

demiş ve hemen işe başlanmasını istemiştir. İşte bugün Ankaramızın yegane gezi ve dinlenme yeri olan çiftlik, böyle kurulmuştur. O, yaratıcı büyük adam, böylece tarımda da öncülük yapmıştır.

Atatürk'ün ağaç sevgisi de sonsuz, adeta bir aşk denecek kadar engindi. Soyak, Orman Çiftliğinde şimdi hayvanat bahçesinin bulunduğu kavaklı yolda giderken, birden arabayı durdurup İğde ağacını aradığını anlatır (9). Ama kimse bu ağacı hatırlamaz. Çiftlikteki ıslahat ve inşaat sırasında kesildiği anlaşılan İğde ağacı, Atatürk'ü çok hüzünlendirir ve ihtarlarda bulunur. Çünkü Atatürk o yeşilliğin hasretini bütün İstiklal harbi süresince Anadolu da çekmiştir.

Yalova'da Millet çiftliğinde yaptırılan sahil evini yakındaki büyük bir çınar ağacının çok etkili şekilde gölgelendirdiği sonradan görülmüştür. Bu sakıncayı önlemek için ağacın kesilmesi düşünülmüştü. Ancak Atatürk'ün ağaç sevgisini bilen yakınlarının sormaları üzerine Atatürk ağacın kesilmesine izin vermemiş ve inşa halindeki köşkün kaydırılmasını istemiş, yapılan kaydırma işine bizzat nezaret etmiştir.

1938 ilkbaharında vazo içinde kendisine sunulan badem çiçeğini görünce «Bahar gelmiş, ne güzel, fakat bu çiçekler meyve vermeden solacak... ne yazık» demiştir (4).

Atatürk, Balgat civarındaki Söğütözü mevkiini çok severdi. Küçük bir suyun aktığı bu yerde bir kulübe ve bir çardak yaptırılmaya başlandı. Ancak kulübenin yapılacağı yerde bulunan 20 - 30 adet söğüt ağacının kesilmesi gerekiyordu. Atatürk buna razı değildi. Bu fidanların, inşaat alanının yakınlarına nakledilmesine bizzat kendisi nezaret etmiştir. Bu olayı da Hasan Rıza Soyak ayrıntılı şekilde anlatmıştır.

Çankaya'da yaverlik binasının tevsii sırasında kesilmesi zorunluğu ile karşılaşılana bir ağaç için Atatürk'ün çok üzüldüğünü ve «Yazık, çok yazık... Bu iş, ağaca dokunmadan yapılamaz mıydı, sanki? Bana söyleseydiniz çaresini bulurdum...» dediğini gene Soyak anlatıyor (9).

Atatürk 1934 yılında Kızılcahamam'a uğramış, çok beğendiği Soğuksu mevkiinde Temmuz ayının bir tam gününü geçirerek dinlenmiş, halkı huzuruna davet ve kabul ederek onlarla uzun uzun sohbet etmiştir. Bu ziyaretin anısı, o yerdeki Kitabede yazılıdır.

Bu gezi de, sahip olduğu küçük bir orman sahasını, 3116 sayılı Kanunun âmir hükümlerini de nazarı alarak sonradan Kızılcahamam Belediyesine hediye etmiştir.

Yeni iktisap ve ilâvelerle 66 hektara ulaşan ve içinde bir de kaynak bulunan bu orman, şimdi, mülkiyet hakkı Belediye uhdesinde kalmak üzere Soğuksu Milli Parkı sahasına ithal edilmiştir.

Atatürk'ün yeşil ve orman hakkındaki şu sözlerini de hatırlayalım :

— Ormansız bir yurt, vatan değildir.

— Yeşil görmeyen gözler, renk zevkinden mahrumdur.

Orman çiftliğinin kuruluşu sırasında, şimdi Marmara Otelinin bulunduğu tepede, çevresindekilere şu emri veriyordu :

Burasını, öyle ağaçlandırınız ki bir kör insan dahi yeşillikler arasında olduğunu fark etsin.

Afet İnan, Hatıralar ve Belgeler adlı kitabında şunları da belirliyor :

Mustafa Kemal, bir sahil çocuğu olduğu için denizi çok severdi. Fakat son hastalık günlerinde hasret çektiği yer, bir çam ormanlığı olmuştur. «Bana memleketimizin ormanlık güzel yerlerinden tanıdıklarımı anlat... arzum, yeşillik ve ağaçlık ve fakat yaz kış yeşil duran ağaçlar arasında olmaktır» diyen sesi halâ kulaklarımda akisler yapıyor.

Atatürk, orman çiftliğinin sadece tarlalarından istifade etmeyi hedef tutmamış aynı zamanda Ankara'yı ağaçlandırma işine buradan başlamıştır.

Kendi adını taşıyan Atatürk Bulvarı'na çam fidanları dikildiği vakit pek sevinmişti. «Bunlar tutarsa, Ankara'nın yaz kış yeşil duracak bir tabiat zenginliği olacak» demiş ve bu çamları Ankara'nın yeni devrinin bir sembolü gibi telakki etmişti.

Atatürk döneminde Cumhurbaşkanlığı Özel Kalemindedi çalışmış olan Sayın Hal-dun Derin'den konferans çalışmalarım sırasında aldığım mektupta «1934 de Pehlevi'nin Ankara'ya gelişine pek az kala, Halkevi binasının çevresiyle yamaçlarının çimlendirilip ağaçlandırılması, Atatürk ün istemesi ve izlemesi sonucu olmuştur. Yeşil tutkusu, komutanlarımızın bir tutkusu değil mi?» diye yazıyor.

Gerçekten komutanlarımızın yeşile ve ağaca ayrı bir düşkünlükleri daima göze çarpmıştır. Falih Rıfki Atay Çankaya'sında şöyle anlatıyor :

Birgün Kurmay Başkanı İsmet Beyle (İnönü) Diyarbakır çöllerinde atla geziyorlarmış. Mustafa Kemal diyor ki :

— Bana bir din bul...

— Ağaç dini... bir din ki ibadeti ağaç dikmek olsun (5).

Atatürk'ün tarım ve orman sevgisi, yeşil sevgisi hakkında yazılmış, sayılamayacak kadar çok anı mevcuttur. Ben konferansına bunlardan bir kaç tanesini aktarmakla yetinmek zorunda kaldım.

Şimdi, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmak üzere el koyduğu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Türklerle meskun bölümünün yani Misakı Milli Hüdutları'nın zirai ekonomi bakımından gücü ne idi?... Buna satırbaşları itibariyle ve kısaca değinmek- istiyorum.

İmparatorluk döneminde istatistik bilgileri yetersizdir. Gerçi yıllık Sâlname'ler yayınlanmaktadır, ama bunlar «Sultana Övgü» belgeleridir. Nüfus sayımlarına başlanmıştır. Ama, belli aralarla tekrarlanmadığı için karşılaştırmalar yapıp netice çıkarmaya elverişli değildir. Bugünkü Devlet İstatistik Enstitümüzün çekirdeğini teşkil eden BAŞVEKALET MERKEZ İSTATİSTİK MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN UMUMİYESİ de, bir çok kuruluşlarımız gibi, Cumhuriyetimizin eseridir.

Bu genel müdürlük ilk defa 1927 yılında, dokuz bölge esaslı üzerinden ZİRAİ TAHRİR (Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiği'ni) yaptırmıştır (12).

Sonuçlar şöyle özetlenmiştir :

Ülkemizin toplam nüfusu 13.517.385 kişi... Ortalama beş nüfustan oluşan çiftçi ailesi sayısı 1.751.239. Zirai işletme sayısı da aynı rakam olarak kabul ediliyor. Tarımla uğraşan insan sayısı 9.216.918 kişi ve toplam nüfusun % 66,7'si. Bir tarım işletmesi 2,5 hektar araziye ekip biçiyor. Henüz makinalı ziraat yok. Ekili arazi toplamı 2,4 milyon hektar. Tarımda yararlanılan koşum hayvanı sayısı 1,9 milyon. Küçükbaşlar dahil (koyun - keçi) irad hayvanı sayısı 14,5 milyon. Bir çiftçi ailesinin ortalama yıllık satış geliri 192 lira.

Bu tablo, değil 1920 yılı, 1927 de bile ekonomik yapımızın Tarım Ağırlıklı fakat çok fakir olduğunu ortaya koyuyor.

Bu konuda Vedat Eldem'in yaptığı bir araştırmada şu görüşe yer veriliyor (13).

Birinci Cihan Harbi'ne kadar dünyada mevcut paralardan en sağlamlarından biri Osmanlı lirası idi. Tahditsiz ithalata rağmen memleketin altın stoku, azalacak yerde durmadan artmakta idi. Nedenleri açıklanmamakla beraber bu sonucun, tarımsal üretim ile beslenen milli hasıla yanında halkın tasarruf kabiliyetine dayandığı sanılmaktadır. Bu araştırmada sonuç olarak «Tarıma dayalı bir ekonomi ve geniş serbesti içinde, fakat kifayetsiz bir üretim, harice doğru gittikçe artan bir bağımlılık, ağır bir mali müzayaka, istikameti belirsiz bir iktisadi siyaset» olarak tesbit olunuyor.

Bu görüşlere eklenmesi gereken bir takım konular daha var :

Çiftçi ve köylü tahsil olanağından yoksun bırakıldığı ve bir takım hurafelerin tesiri altında olduğu gibi, tarım alanındaki bilgileri de tamamen ampriktir. Ta, ata-

larından, dedelerinden hikâye yoluyla akılda kalan «Çevre şartları»nı belirleyen köklü tecrübelerle sahip ise de modern çiftçiliğin koşullarını ve gereklerini bilmemektedir. Makinalı ziraatin tamamen yabancıdır. Tarla ziraatında tek yardımcısı, koşum hayvanı ve karasapandır.

Özellikle hurafelerin çok etkisi altındadır. Öyle ki, zaten sayısı çok az olan tarımsal konulu kitaplarda raslanan aşağıdaki örneklere bakmak bile durumu aydınlatmaya yetecektir.

Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış (14) adlı kitapta şunlara değiniliyor. 1788 yılında bir KADI'nın muhtelif yerlere gönderdiği emirnamelerden birinde «Çekirge ismiyle müsemma olan tuyûr» hitabıyla başlanıp zarardan vazgeçmeleri ve gitmeleri emrediliyor ve «gitmezseniz, haliki küllüsey olan Zülcelale havale olunursunuz» deniliyor.

Yabanabad (Kızılcahamam)'ın Şıhlar köyünde* «İtir kokulu toprağa defnedilmiş olan» kerametli şeyhin ahfadının, çekirge istilasına karşı sığırcık kuşları ile ve «kerametli sularla» mücadele yetenekleri, anlatılıyor.

Diyarbakır çevresinde bolca raslanan akrebin «rutubetli binalarda kireçten hasıl olduğu, mamafi, patlıcan tohumundan dahi akrep husule geldiğinin rivayet olduğu» ileri sürülüyor. İnsaf ile düşünmek gerekir ki yazılı metinleri inceleyen okuyucular arasındaki bu bilgi alış verişine bakılınca, okumasız halk arasındaki bilgisizliği, hurafelere ve batıl itikadlara dayanılmasını olağan görmemek kabil değildir.

Bu dönemde, ülkemizin ekonomik durumuna genel bir bakışla ihtiyaçların tesbit edilmesini amaçlayan ilk kongre İzmir İktisat Kongresi 1923 yılında ve henüz Lozan antlaşması imzalanmadan evvel İzmir'de toplanmıştır. 17 Şubat'tan 4 Mart'a kadar sürmüş olan bu kongrede de iktisadi bünye envanteri belirtilmeden, genel ihtiyaçlar üzerinde durulmuştur. O tarihte kullanmakta olduğumuz eski harflerle basılmış olan kongre kararları ile bazı konuşmaları kapsayan İKTİSAT ESASLARIMIZ adlı kitap, Afet İnan tarafından yeni harflere çevrilmiş ve yayınlanmıştır (3). Kitabın kapağındaki :

Milletimiz mazisinden değil, artık istikbalinden mesuldür, ibaresinden anlaşıldığına göre, kongrede mazi ile meşgul olunmamış, tamamen geleceğe yönelik çalışmalarla girişilmiştir.

1135 delegenin katıldığı kongrede, Misakı İktisadi esaslarından başka 1 - Çiftçi grubunun, 2 - Tüccar grubunun, 3 - Sanayi grubunun, 4 - İşçi grubunun görüş ve istekleri ayrı ayrı tesbit edilmiştir. Bu kitabın bir nüshasının üzerine zamanın İktisat Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) tarafından «Gazi Paşa Hazretlerine Hürmetle» cümlesi yazılarak 27.8.1923'de Mustafa Kemal'e sunulmuştur.

İkinci bir çalışma, sadece tarım sektörüne münhasır olmak üzere Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından tertiplenen 5 Ocak 1931 tarihli Birinci Ziraat Kongresidir. O tarihte derneğin müdürü Vedat Nedim Tör'dür. Derneğin yayınladığı iki ciltlik raporda, ülkemizin o günkü tarım istatistiklerine ve üretim rakamlarına rastlanıyor. Mahsul çeşitleri itibariyle bazı bilimsel yazılar yer alıyor. Kitabın kapa-

* Bu köy şimdi Çamlıdere ilçesinin merkezidir.

ğında; «Gayemiz, Ananevi ziraatten rasyonel ziraate» haşiyesi yer alıyor. Önsözünde ise, her sene elli milyon lira dış ticaret açığımız bulunduğunu belirtiyor.

Üçüncü bir çalışma ise 1938 yılında yapılıyor. Bu defa hedef, köy ve ziraat kalkınmasıdır. İlk mezunlarını vermeye başlayan Ziraat Enstitüleri mensuplarının da katıldıkları bu kongre daha ziyade bilimsel ağırlık taşıyor. Çeşitli kitaplar yayınlanıyor. Türk tarımının anatomisi sergileniyor.

Atatürk döneminde, tarım alanında sağlanan yeniliklere de, satırbaşları itibarıyla göz atalım :

Atatürk döneminde Ormancılık alanında yapılan görüşmeleri yarınki konferansında ayrıntılı şekilde anlatacağım için bugün bu konu üzerinde durmuyorum.

Şimdi, Tarım alanındaki yeniliklere satırbaşları itibarıyla göz atalım.

Her şeyin ikinci plâna atıldığı milli mücadele dönemi sona erince, ilk iş olarak doğrudan doğruya köylü ve çiftçiden alınmakta olan ve para olarak değil, ürün halinde toplanan «Aşar Vergisi» nin ıslahına el atılmıştır.

Bu vergi, ekonomilerin tamamen tarıma dayalı olduğu devirlerde ihdas edilmiş en eski vergileme usullerinden biri idi. Elde olunan mahsul ile ödenmesi, başlangıçta çiftçi lehine görülmüştü, Mezopotamya devrinden intikal eden bu sistem, zamanla yozlaştırılmıştı. Mahsulün % 10'u alınırken yeni yeni payların eklenmesi suretiyle % 20'lere yükseldiği yıllar oluyordu. İşin asıl kötü yanı, bu vergiyi hükümet toplamıyor, belirlenen bir bedel karşılığında MÜLTEZİM denilen araçlar topluyordu. Birinci Cihan Harbi'nde «Halk yorgun ve yoksul» hale gelmiş, özellikle çalışma çağındaki dinç erkeklerin cephelerde bulunduğu dönemde tarımsal üretim, yaşlılara ve kadınlara kalmış, bu yüzden oldukça eksilmişti. Aşar yükü altında ezilen köylü, vergisini ödeyemez hale gelmişti.

Aşar'ın bir başka kötü yanı da, giderler hesaba alınmaksızın, gayri safi hasıla üzerinden tahmin ve tahrir yapılmak suretiyle tahsil edilmesi idi. Verimsiz ve yorgun topraklardan alınan düşük ürünün yüzde onu veya daha fazlası, çoğu zaman sağlanan safi kârın bütününe alıp götürüyordu. Bu acıklı durum yüzünden Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ilk çıkardığı kanunlardan biri (12 Nolu Kanun) ile daha 1920 de Aşarın taksidi bağlanması kabul edilmiştir.

Büyük Zaferden sonra, Aşar'dan köylünün nasıl kurtarılacağı ciddi araştırmalara konu olmuş ve İzmir İktisat Kongresinde çiftçi grubunun başlıca temennisi, Anadolu köylüsünün asırlarca beklediği kurtuluş ümidi gerçekleşmiş ve 1925 yılında 552 sayılı kanunla «Aşar'ın lağvı ile yerine ikame edilecek mahsulatı arziye vergisi» hükümleri kabul edilmiş ve çok kritik bir atılıma cesaretle gidilmiştir.

Yıllar sonra Sivas Demiryolu'nun açılışında İsmet Paşa, bu konudaki ilk, te-reddütlerin çiftçiden geldiğini ve bu derecede büyük bir gelirden (toplam verginin üçte biri) mahrum kalacak devletin nasıl idare olunacağı endişesinin köylüler tarafından dile getirildiğini anlatmış ve ilk uygulama yıllarında çiftçinin hasat mevsimlerinde Aşar'a dönülmesi ihtimalini ciddi şekilde düşünüp tedbirli davrandığını söylemiştir.

Gerçekten o yıllar, bütün dünyayı saran büyük iktisadi buhran yüzünden, her devlet güç durumunda idi. Türkiye Cumhuriyeti, bu güçlüklerle göğüs germiş ve Aşar'a geri dönmemiştir. Bunun yanında buğday'ın himayesi tedbirlerinden de asla geri kalmamıştır. Buğday Koruma Kanunu çıkarılmış ve arkadan bir takım ek kanunlarla bu himaye işleri sürdürülerek Ziraat Bankası tarafından yürütülmüş ve sonunda Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur (1938 yılında).

Yalnız tarımsal üretim açısından değil, tüm iktisadi alanda önem taşıyan bir başka konu ulaşım olanakları yani Karayolu ve Demiryolu meselesi idi. O günlerde gerek köy yolları gerekse şehir ve kasabalar arasındaki yollar, taşımacılığa ve yolculuğa pek elverişli değildi. Yağışlı dönemlerde sel, çamur, kar ve fırtına yüzünden yollar kapanır, köy ve şehirler aylarca mahsur kalırdı. Demiryolu, toplam olarak üçbin kilometre kadardı ve belli bölgelerde kümelenmişti.

Milli mücadele yıllarının 150 - 200 milyonluk bütçeleri ile ve onu takip eden gelişme yıllarında çıkarılan yetki kanunları ile demiryolu şebekemiz, yurdun dört yanına ulaşmış ve 1938 de altıbin kilometreyi aşkın seviyeye varmış, ayrıca imtiyazlı şirketler elinde bulunan kısmı da satın alınarak hepsi devletin malı olmuştur.

Karayollarımız da, yine o dönemden başlanarak parça parça TURUKU UMMIYE meyanına alınmış ve bu günkü Devlet Karayolları şebekemizin öncülüğü sağlanmış ve ekonominin can damarı, ulaştırma şebekemiz vücuda getirilmeye başlanmıştır.

Harp ve işgal sonrasının en önemli sorunlarından biri olan asayiş konusunun da o dönemde kesin olarak çözümlenmiş bulunduğuna işaret etmek gerekir.

Tarım alanındaki en önemli ikinci atılımın, Tarım Eğitimi devrimini olduğuna şüphe yoktur.

İzmir İktisat Kongresinde çiftçi grubunun ısrarla üzerinde durduğu konuların başında «Ziraat ve Maarif» meselesi gelmektedir.

Çiftçi; ziraatin muhtelif şubelerini ameli surette öğretecek kitap; ilkokullarda ameli ziraat dersleri; her sancakta (o dönemde idari bölge birimi ki şimdi hemen hepsi il olmuştur) ziraat mektepleri açılmasını istiyor. Yüksek tahsil için tek ziraat mektebinin kâfi olduğu, ancak İstanbuldaki Halkalı Ziraat Mektebi Âlisinin bütün malzemesi ile Anadolu'ya naklini teklif ediyor. Bununla da yetinmiyerek yurt dışında yüksek tahsil yapmış olanların, hatta medrese mezunlarının, birer yıl köylerde vazife görmeye mecbur tutulmalarını istiyor (3).

Atatürk ve çevresindeki üst kademe yetkililer, Türk çiftçisinin bu isteklerini önemle ele almış ve 1923 den itibaren geleceğin bilgili ve yetenekli bilim ve uygulama adamlarını yetiştirmek üzere ülkemizde ziraat tahsili yapmış veya lise tahsilli pek çok genci, yabancı ülkelere (Almanya, Fransa, Macaristan hatta Amerika'ya) göndermeye başlamışlardı.

1927 de Almanya'dan bir heyet (Oldenburg grubu) gelerek ülkemizin durumunu incelemiş ve «Modern bir ziraat öğretim kurumu» meydana getirilmesini tavsiye etmiştir. Öneriye uyularak 1927 de uygulanan bir kanunla (1109 Nolu Kanun) Ziraat Vekâletine 1,5 milyon lira ödenek veriliyor. Mevcut yüksek ve orta derecedeki

Tarım Bakanlığı meslek okullarının islâh edilmesi, bazılarının beş yıl için kapatılmaları, dış ülkelere de araştırma ve tahsil yapmak üzere pek çok genç gönderilmesi için yetki veriliyor.

Bu yeni düzenlemede ilk olarak Ankara'da Keçiören yolundaki eski tali Ziraat Mektebi binasında «Ankara Yüksek Ziraat Mektebi» açılmış, müdürlüğüne Halkalı'daki hocamız Aziz Meker getirilmiştir. Temel bilimler dersleri için ikisi Türk (Fizik ve Matematik) diğerleri yabancı olmak üzere yeni bir öğretim kadrosu kurulmuştur. O günlerde Tarım Bakanı Sabri Toprak, Ziraat Enstitüleri binalarının temelini atmıştır.

1932 yılı sonlarında Prof. Dr. Falke Ankara'ya davet edilerek Yüksek Ziraat Enstitüsünün kuruluşu için çalışmalara başlamış ve öğretim kadrosunu tesbit etmek ve tamamlamakla görevlendirilmiştir. Bu arada ders verecek yabancı hocaların profesör payesinde olmaları koşulu kabul olunmuştur.

31.12.1931 de Ziraat Vekili olan Muhlis Erkmen ve Falke bu iki bilim adamı, bu değerli kuruluşumuzun inşasından, öğretim üyelerinin atanmasına kadar bütün işlemleri tertip ve tanzim etmişlerdir.

1933 sonlarında ziyaret ettiğim Sayın Hocam Muhlis Erkmen sohbet esnasında;

Ziraat Vekili olarak atandığı zaman, Atatürk tarafından kabul edilmeleri sırasında Yüksek Ziraat Enstitüsünün kurulması hakkındaki emirlerini aldığını, bu muazzam tesisin bütünü ile Atatürk'ün emir ve direktifleri mahsulü olduğunu, kuruluş safhalarına ait resmi belgelerin Devlet arşivinde bulunacağını, kendi özel dosyalarını ise Enstitüdeki MUHLİS kitaplığına armağan olarak bütün kitapları ile birlikte verdiğini, bu eserin meydana getirilmesinde sadece emeği geçmiş bulunmaktan dolayı büyük bir kıvanç duyduğunu anlatmıştı.

Cumhuriyet Hükümetleri, bu enstitüler yanında, Tohum Islah ve Deneme ayrıca Meteoroloji istasyonları, Zirai Mücadele Merkezleri, pamuk, zeytin, incir, bağcılık ve narenciye istasyonları; İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Kastamonu gibi büyük merkezlerde ziraat ameliyat mektepleri; hara'larda hayvan bakımı, binicilik ve nalbant okulları; ipek böceği, tavukculuk; aracılık merkezleri; fidanlıklar ve deneme tarlaları tesis etmek suretiyle de çiftçinin ziraat bilgisini artırmak ve desteklemek yolunda önemli hizmetler ifa etmiştir.

Uygulama alanında en büyük bir başka gelişme, yine Atatürk'ün lütufları ile meydana gelmiştir. Atatürk, sahip olduğu mameleki, çiftlikler dahil, Hazineye hediye ettiğini 11.6.1937 tarihli mektubu ile Başvekkâlele bildirmiştir.

Bu olayı Hasan Rıza Soyak, Hatıralar'ında (9) ve Atatürk Orman Çiftliği de özel bir yayınında ayrıntılı olarak açıklanmaktadır (15). Özet olarak bilgiler sunmak istiyorum.

Hazineye hediye edilen çiftlikler: Ankara'daki Orman Çiftliği ile Silifke'deki Tekir ve Şövalye; Tarsus'da Piloğlu; Yalova'da Baltacı ve Millet; Dörtüol'da Karabasamak Çiftlikleri ile yine Dörtüol'da portakal bahçesinden ibarettir. Bunlar için alınan araziye 100-120 bin lira para ödenmiştir. Ancak arazi ıslahı ve 10-12 yıldır yapılan yatırımlarla çiftliklerin değeri çok yükselmiştir.

Atatürk'ün bağış mektubu, Büyük Millet Meclisi'nin bilgisine bizzat Başbakan tarafından sunulmuş ve ateşli müzakereler cereyan etmiş, meclisin ve hükümetin şükranları, Devlet Başkanına arz edilmiştir. O, büyük adam ise bu bağışın en tabii bir iş olduğu görüşünde idi.

Millete devredilen bu çiftliklerin idaresi için derhal yeni bir Devlet işletmesinin kurulması zorunluğu hasıl olmuş ve 1938 de 3008 sayılı Kanun ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu teşkil olunmuştur. Kıymet bellirilenmeden yapılan bağış nedeni ile arazi, sabit kıymetler ve ambar mevcutları için özel bir komisyon tarafından kıymet takdir edilmesi bu kanunla ön görülmüştür. Devir bilançosunda takdir ve tahmin edilen kıymet takriben onbuçuk milyon liradır.

Ne yazık ki Atatürk, meydana getirdiği bu yeni eserin işlemlerini, gelişmesini ve çiftçiye sağladığı yararı göremeden, aramızdan ayrılmıştır. Bununla beraber, bu çiftlikler sonradan Zirai kombinalarla birlikte şimdiki Devlet Üretme Çiftlikleri'nin çekirdeğini teşkil etmiştir. Özellikle işletme ve maliyet hesapları açısından, kurumdaki edinilen tecrübeler, üretme çiftlikleri için başlıca kaynağı teşkil etmiştir. Ancak Atatürk'ün bağışladığı çiftliklerden en iyi vasıflı ve sulu ziraate elverişli olanları, yani Güney illerdeki çiftlikler ile Yalova Millet Çiftliği arazisinden büyük kısmı, politik amaçlarla köylüye dağıtılmıştır.

Atatürk, tarımda çalışanların örgütlenmesi ve kredi ihtiyacının karşılanması konuları üzerinde de engin girişimlerde bulunmuştur. O, çiftçiliği çok iyi biliyor ve sunları söylüyordu :

Ben de çiftçiyim, ziraatin ne kadar güçlükleri olduğunu iyi bilirim (8).

Konuya, kendisi de çiftçi imiş gibi bakar, halkın ihtiyaçlarını derinden inceleyip çare bulmakla kendini görevli sayardı. Halkın en büyük sıkıntısının zirai kredi noktasında düğümlendiğini bilirdi.

O yıllarda zirai kredi konusu ile ilgilenen tek kuruluş Ziraat Bankası idi. Bu kuruluş Osmanlı döneminin ünlü devlet adamlarından Mithat Paşa'nın hizmetleri ile meydana gelmiştir. «Menafi ve Ziraat Sandıkları» halinde başlayıp muhtelif aşamalardan sonra yoktan var olmuştur.

Zirai kredi konusunda çalışmalar yapan Dr. Yusuf Saim Atasagun (16) bankanın hukuki bünyesinde üç aşama olduğunu tesbit ediyor :

- 1 — Hükümet himayesinde, tamamen resmi bir devlet dairesi karakterinde çalıştığı dönem (1888 - 1924).
- 2 — İktisadi Devlet Teşekkülleri'mizin ilk modelini teşkil eden; Tüzel kişiliğe sahip, ayrı bütçeli, mali açıdan özel hükümlere tabi tutulan Türkiye Ziraat Bankası Anonim Şirketi (1924 - 1937).
- 3 — 3202 sayılı kanunla kazandığı son T.C. Ziraat Bankası Statüsü (ki 3460 sayılı kanunla İktisadi Devlet Teşekkülleri arasına alınmıştır ve 1937 den bugüne kadar bu topluluk içindedir.)

İşte bu kuruluş, çiftçi ve köylünün tarımsal alandaki kredi ihtiyacını gerek kendi kaynaklarından, gerekse Devletçe çeşitli hesaplardan sağlanan kredileri kullanarak karşılamaktadır. Atatürk döneminde, pek mahdut olan sermaye ve bütçe

yardımları ile, bu görev sınırlı bir şekilde karşılanabiliyordu. Millî mücadele yıllarında yalnız işgal kuvvetleri değil, Kuvvayı Milliye adı altında toplanan sivil mücahitlerimizin bile banka kaynaklarına el attıkları, sonradan meydana çıkmış ve Devlet, bu haksız iktisapları ödemiştir.

İzmir İktisat Kongresinde çiftçi grubunca, Ziraat Bankası ve itibarı zirai meseleleri bölümünde ilk madde olarak «Hükümetin Ziraat Bankasından aldığı paraları mümkün mertebe sür'atle ve her borca tercihen iade etmesi, bundan böyle banka sermayesinin hükümet tarafından hiç bir sebep ve bahane ile bir diğer yere sarfedilmemesinin temini» isteniyor ve bundan sonra diğer konular dile getiriliyor (3).

3202 sayılı kanun görüşülürken Ziraat Bankası'nın tamamen tarım sektörüne kredi sağlayan bir kuruluş haline getirilmesi üzerinde ısrarlı çalışmalar cereyan etmiş ise de bu amaç temin olunamamış ancak, zirai kredi konusunda bir ölçüde ağırlık sağlanmıştır.

Genelde, ucuz faizle verilen zirai kredilerin sağladıkları gelir toplamı da düşük olduğundan idareciler, mümkün olduğu kadar yüksek gelir sağlayan konulara yönelmektedir. İki taraflı olan mahzur ve faydaları birleştirmenin çok güç olduğu meydandadır. Ne olursa olsun, çiftçinin kendi birikimi ile meydana gelmiş, ancak bütçe yardımları ile bugünkü durumuna ulaşmış bulunan bankanın, tam zirai krediye yöneltilmesi, her bakımdan, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Atatürk'ün sağlığında ve yine O'nun öncülüğünde tarımsal amaçlı kooperatiflerin kurulmasına başlanmış ise de bunların arzulan seviyeye ulaşması ne o gün, ne de bugün sağlanamamıştır. Çiftçi birliklerinin kurulması, çiftçi şirket ve ortaklıkları gibi iktisadi alanda çalışacak örgütler de henüz meydana getirilememiştir.

Atatürk çiftçiye hitap ederken :

Tarım işçiliğinin güçlüklerini bilirim. Makina kullanarak kolaylık sağlayınız. Makina kullanmak suretiyle bir dönüm yerine on dönüm, hatta yüz dönüm eker, böylece daha fazla ürün alır, daha çok kazanırsınız.

diyordu (8). Çiftçi ile her karşılaşmasında çağdaş tarım yöntemleri üzerinde uzun boylu konuşmalar yapardı.

O'nun son günlerinde el attığı, ancak sadece o günlerde değil, sonradan da gerçekleştirilemeyen bir isteğine değinmek istiyorum.

1 Kasım 1937 de Büyük Millet Meclisi'nin açılışında, bizzat yaptığı son açılış konuşmasında, tarımla ilgili olarak şunları söylüyordu :

Millî ekonominin temeli ziraattir. Ziraatte kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yapılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır.

Bu maksada erişmek için ciddi çalışmalara ihtiyaç vardır. Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiç bir sebep ve suretle bölünemez bir mahiyet alması, büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliğini bölgelere ve nüfus kesafetine ve toprağın verim derecesine göre sınırlandırmak lâzımdır.

Görüldüğü üzere Atatürk, akılcı bir yaklaşımla toprak ve tarım reformuna da el atmış, ancak bu konunun haline sağlığı mani olmuştur. Bu iş onun sağlığında ele alınabilmiş olsaydı, şüphe yok ki çok ciddi şekilde incelenir, Sofra'sında başlayan çalışmalarla Meclise intikal etmeden ikna metodları işletilir ve kesin sonuç alınırdı.

Bir kaç kelime ile Türk tarımının gelişmesinde büyük bir paya sahip olduğuna şüphe bulunmayan şeker pancarı ziraati ile Şeker Sanayii konularına değinmeme müsaade etmenizi rica ediyorum (17).

Türkiye'mizde Şeker Sanayii kurulması çabaları 1840 da başlıyor, ama uygulamaya geçilebilmesi, Cumhuriyet döneminde mümkün oluyor. İlk müteşebbisler Müslüman olmayan Osmanlılar, kısaca adlarını veriyorum : Dimitri Efendi - Davut Oğlu Karabet - Fenerler İdarei Umumiyesi Müdürü Michel (sonradan paşalık tevchil olunmuş) derken devreye Türkler giriyor. Yusuf Bey, Afyon civarında bir fabrika kurmaya teşebbüs ediyor. Rauf Paşa, Trakya'da kurmak istiyor. Bu teşebbüs sırasında Cumhuriyet Hükümetinin ilk dönemlerinde Tarım Bakanlığı Müsteşarlığı yapmış olan Aziz Meker hocamız, Avrupa da tahsil görmüş genç bir ziraat mühendisi olarak çalışmalara katılmış.

Cumhuriyet döneminden evvel şekerin ithal malı lüks bir şey olduğunu benim çağımızdakiler hatırlayacaklardır. Şeker sadece sahil veya hudutlardaki vilayetlerimize gelen, büyük şehirlere mahsus bir madde idi. Orta Anadolu için, hele tren hattına uzak yerler için, köyler için elde olunması çok güç bir şeydi. Bunun yerine kullanılan şey pekmez, bulama, kuru üzüm gibi maddelerdi.

Türk Şeker Sanayii şu aşamalardan geçmiştir.

İlk teşebbüs Uşak'lı rahmetli Nuri Şeker in öncülüğünde başlamıştır. Türk tarım tarihine adı yazılmış olan bu mücadelesi, tatlı yüzlü insan 300 bin lira sermaye ile UŞAK TERAĞKİ ZİRAAT T.A.Ş. kurmuştur. Şirketin kuruluşundan evvelki günlerde gerek Nuri Şeker, gerekse diğer Uşak'lı çiftçiler, pancar ziraati konusunda kabaca tecrübe sahibi idiler. Çok girgin ve takip fikrine sahip, uğraşıcı, engel tanımaz karaktere sahip bulunan Nuri Şeker'in fabrika kurulması hakkındaki girişimleri, henüz Cumhuriyet bile kurulmamış iken 1923 Şubatında başlıyor. Başvekil (Rauf Orbay) ve Ziraat Vekili (Sabri Toprak) ile görüşüyor. Başbakanı ikna ediyor ve Hükümetçe desteklenmesi kararlaştırılıyor. Ticaret Bakanlığınca da (Ali Cenani) desteklenip Sanayi ve Maadin Bankası'ndan kredi verilmesi sağlanıyor.

İlk fabrika olduğu için, uzunca süren araştırmalardan sonra temeli 6.12.1925 de atılıyor. Bir yıl sonra çalışmaya başlıyor ve 7.12.1926 da Alpullu Fabrikasından birkaç gün sonra, ilk şekerin elde olduğu gün açılış merasimi yapılıyor.

Nuri Şeker'in çabaları sonucunda, Şeker Sanayinin Hükümetçe benimsenmiş olmasının etkisi ile ŞEKER FABRİKALARINA BAHSÖLUNAN İMTİYAZLAR, MUAFİYETLER hakkında 601 sayılı kanun, yerli şekeri, ithal malı şekerle karşı korumak üzere 724 sayılı ŞEKER İNHİSARI Kanunu çıkarılıyor. Başka Kanunlarla ŞEKER İSTİHLAK VERGİLERİ ihdas olunuyor.

Nuri Şeker'in anlattığı çok tatlı hatıralardan ikisine burada bilhassa değinmek istiyorum :

30 Ağustos Zaferi için Dumlupınar'da inşa edilen Abidenin açılış törenine gelen Atatürk'e Şirketini tanıtmak istiyor. Atatürk Şeker Sanayii ile yakından ilgilenmiş ve Nuri Şeker'i kabul ederek onu dinlemiştir. Girişken Nuri Şeker, fırsatı ganimet bilerek Atatürk'e hisse senedi satmak istiyor. Üzerinde parası olmayan Atatürk, İsmet İnönü'ye hisse almasını tavsiye ediyor ve İnönü alıyor. Ama Nuri Şeker yılmamıştır. Atatürk, Lâtife Hanımla evlidir, Lâtife Hanım Uşak kökenlidir. Ona baş vurup hisse senedi almasını sağlıyor. Fabrika çalışmaya başladıktan sonra, Atatürk bir başka gelişlerinde, ekonomik bunalımdan perişan halde olan fabrikanın durumunu Nuri Şeker'den soruyor. Nuri Şeker, kendi ön sezilerine ve bilgilerine göre Şirketi müdafaa ediyor. Fabrikanın ilk şekerini Atatürk'e armağan olarak sunuşunu ve iki saat kadar Atatürk'ün kendisini dinleyişini anlatıyor. O tarihteki Millet Meclisi Başkanının da (Kâzım Özalp) kendisini göz yaşları ile kabul edip «Ben bu fabrikayı desteklememiştım şimdi başarıya ulaşmanız, beni mahcup etti» dediğini anlatıyor.

Uşak Şeker Fabrikasının kuruluşu Trakya lı girişimcilerin dikkatini çekmiş ve ikinci fabrika 1925 de tesis olunan İSTANBUL VE TRAKYA ŞEKER FABRIKALARI A.Ş. tarafından meydana getirilmiştir.

Alpullu Fabrikasının temeli, Uşak'tan 46 gün sonra 22.12.1925 de atılıyor ve Uşak'dan biraz evvel 26.11.1926 da açılışı yapılıyor. O günün şartlarına göre, küçük kapasiteli de olsa fabrikaların bir yılda tamamlanmaları, ibret teşkil edecek bir nitelik taşıyor.

Bu iki fabrika 1933 yılına kadar Şeker Sanayiine öncülük etmekle, gerek çiftçinin pancar ekimine alışması, gerekse işletmeciliğin tecrübe devresini geçirmesini mümkün kılıyor. Ama bu neticeler Atatürk'ü tatmin etmemektedir. Nitekim 20.12.1930 da Alpullu Şeker Fabrikasını gezen Atatürk, hatıra defterine şunları yazıyor :

Alpullu Şeker Fabrikasını gezdim, gördüğüm vaziyetten çok memnun kaldım. Müessesenin daha tevessü etmesini, şimdiye kadar olduğundan fazla muvaffak olmasını dilerim.

Memleketimizin her müsait muntıkasında şeker fabrikalarının çoğalması ve bu suretle memleketin şeker ihtiyacının temini mühim hedefler arasında tanınmalıdır.

Gazi M. Kemal

Bir başka yurt gezisinde Pertek'deki aşağıda yazılı beyanı da şeker üretiminin artırılmasına verdiği önemi gösteriyor :

Şeker Fabrikalarının sayısı yirmiye çıkmaz ve şekerini, ekmek kadar kolay alınır hale getirmezsek gürbüz çocuklara hasret kalacağız.

1937 M. Kemal Atatürk

İkinci kademe 1933 yılında Eskişehir ve Turhal Fabrikaları kurulup aynı yıl üretime başlıyorlar.

1938 de Atatürk aramızdan ayrıldığında bu dört fabrikanın toplam pancar işleme kapasitesi beşbin ton/gün civarında idi. O acılı yılda 49.185 çiftçi ailesi 21.022 hektar arazide pancar ekip bu fabrikalara teslim etmişler, o yıl kampanya döne-

minde toplam 42.527 ton şeker elde olunmuştur. 1926 dan 1938 yılına kadar elde olunan şeker toplamı (ilk yıl 500 ton ve müteakip yıllarda artarak bazı yıllar 65 bin tonu aşkın şekilde) on üç yılda 418.533 ton'a ulaşmıştır.

Yukarda kısmen değinildiği üzere şeker, dünya çapında spekülasyonlara müsait bir madde idi. Öyle ki Avrupa ülkelerinden çoğunda kamış şekeri ile pancar şekeri arasındaki rekabeti önleyecek himaye tedbirleri alınmıyordu. Ülkemizde ise Şeker Sanayiinin kurulduğu yıllarda Lozan Antlaşmasına bağlı Ticaret Sözleşmesi gereğince ancak beş yıl geçtikten sonra gümrük tarifelerinde değiştirmeler yapılması kabil olacaktı. Yani 1929'a kadar, henüz kuruluş halinde bulunan Şeker Sanayiini dünya rekabetinden kurtaracak, koruyacak gümrük tedbirleri alınması mümkün değildi. Bununla beraber açık bir kapı bulundu. 25 Ocak 1926 da 624 sayılı ŞEKER İNHİSARI Kanunu yayınlandı. Böylece şeker ithalatı Devletçe ele alındı. Şeker İstihlak Vergisi uygulamaları başladı. Bu yoldan hem şeker ihtiyacının düzenli bir şekilde karşılanması, hem de Şeker Sanayiinin korunması imkânları arandı.

Zirai buhranın bütün ülkeleri acımasız bir şekilde kıvrandırdığı yıllarda, dört ayrı Özel Şirketin meydana getirdiği Şeker Sanayii, gerek mali yetersizlik gerekse bu alandaki tecrübesizlik yüzünden büyük sıkıntılarla karşı karşıyadır. 1934 yılında Hükümetçe davet olunan bir yabancı uzman (Uluslararası Şeker İstatistikleri Birliği Şefi Dr. Dikusch) derdin çözümü için yeterli bir tavsiyede bulunamadı. Türk uzmanlardan kurulan ŞEKER RASYONİLİZASYON KOMİTESİ, durumu inceledi ve Türk Ticaret Hukuku çerçevesinde çalışan 22 milyon lira sermayeli TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI T.A.Ş.'ye devredilmesi kararlaştırıldı. Devlet Bankalarına borçlu ve aşağı yukarı aciz haline düşmüş durumda olan dört şirketin mameleki ve bütün borç ve taahhütleri bu yeni şirkete devredilerek tasfiyeleri karara bağlandı.

Şeker Sanayiimizin 1983 yılındaki durumuna topluca bakacak olursak göreceğimiz manzara şudur. 8 milyarı öz, 112 milyarı yabancı olmak üzere takriben 120 milyar sermaye kullanan ve ülkemizin dört bucağına dağılmış olan yirmi şeker fabrikasına sahip bulunuyoruz (Beş tane de inşa halinde olanı var).

Bu fabrikalar, kampanya dönemi kapanmış ve hesapları kesinleşmiş 1982 jestionunda 435.965 çiftçi ailesi ile pancar ekim anlaşması imza etmiştir. Satın alınan pancar 12.732.461 ton, fabrikalarda işlenen pancar 12.108.600 ton, elde olunan şeker 1.710.828 tondur.

Ülkemiz için yeni bir bitki olan şeker pancarı ekiminin bu derecede gelişmesini, Şeker Sanayiinin yaygınlaşip inkişaf etmesini, Atatürk döneminde alınmış bulunan tedbirlere borçlu bulunuyoruz.

Bu baş döndürücü bir hızla ve seriler halinde gerçekleştirilen başarıların sırrı nedir? sorusunu cevaplandırabilmek için konuyu şöyle özetlemek gerekir :

Akılcı, bilimci ve gerçekçi olan, çok berrak ve aydınlık bir görüşe sahip bulunan Atatürk, daha yolun başlangıcında hedefini çok iyi bir şekilde seçmişti. Akıl, bilimin önderliğinde, eğitimin hayati öneminin gereklerini uygulamaya koydu. Harf İnkilâbı, Okuma - Yazma Seferberliği gibi atılımlarla milli eğitimi geliştirdi. Batılılaşmaya yöneldi, milleti hurafelerden, dini bağnazlıktan kurtarıp hukuka bağlı devleti kurdu (1).

16 Temmuz 1921 de, savaşın en kritik anında, ateş çemberi içinde toplanan Milli Eğitim Kongresi ile henüz Lozan muahedesi bile imzalanmadan toplanan İzmir İktisat Kongresi, O'nun akılcı ve inkılapçı ruhunun belirgin örnekleridir.

Atatürk, bütün atılımlarını çok ciddi hesaplara dayandırmıştır. 3 Nisan 1923 de Meclis'te seçim kanunu görüşülmektedir. «Şu kadar kişi başına bir millet vekili» hesabının esas alınması tartışılırken, kadın nüfusun da sayıya katılmasını teklif eden millet vekiline karşı bağınazlar kükremiş, hatibin sözünü kesmişlerdir, Mustafa Kemal Meclis'in başkanı olduğu halde konuya müdahale edip ağırlığını koymaz. Sonraları, Afet İnan bu durumu sorduğunda şu cevabı alır :

Başarmak için zemini ve zamanı daima hesaba katmak lâzımdır. O gün mecliste hava, elverişli değildi.

Atatürk'ün bir başka özelliği, Türk'ü ve onun hasletlerini çok iyi bilmesidir :

Bu memleket behemehal medeni olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Halk ile çok temasım vardır. O saf kütle, bilemezsiniz, nekadar yenilik taraftarıdır?

diyordu (8).

Falih Rıfıkı Atay ÇANKAYA sında Ankara'nın kuruluşunu anlatırken :

Lider olarak Mustafa Kemal, Hükümet Reisi ve bütçenin hakimi olarak İsmet Paşa, iyi fikirlerin yürütülmesi için herkese yardım etmeye hazırıldı. Fakat bu fikirlerin hepsini kendi kendilerine yaratamazlardı, her türlü işle kendileri uğraşamazlardı. Onun için bir çok iyi teğebbüsler, her ikisinin medeni anlayışlarından faydalanmasını bilen bakanlara nasip olmuştur, diyor (5).

Atatürk, Türkiye gerçeğinde tarımın temel niteliğini ve tarım kesiminin ağırlığını en doğru şekilde değerlendirerek ulusumuzun temelini köylü ve çiftçilerimizin oluşturduğunu ve gerçek efendinin çiftçi olması gerektiğini sık sık vurgulamış, bu konuda bütün aydınları göreve çağırılmış, kendi davranışları ile bizzat örnek olmayı amaç edinmiştir.

Ulus ve Ülke'nin gerçeklerini en iyi ve en doğru şekilde gören, bilen ve değerlendiren Atatürk olmuştur. Eksiklerin ve kusurların giderilmesi için çözüm yollarını arayan, bulan, uygulayan, en iyi örneği hep o, olmuştur (8).

Prof. Dr. Arif Akman; Atatürk, çevresinde yarattığı sıcak ve büyük sevgi halesi, otoriter tutumu, ince taktiği sayesinde amaçladığı her işi başarmıştır, diyor (8).

Bu görüşe ben de şunu ilave etmek isterim :

Atatürk, yalnız amaçları ve taktiği tesbit etmekle kalmamış, sahip olduğu takip fikri ile uygulamaları sonuna kadar izlemiş, kararları kesinlikle tatbik ettirmiş, uygulama sırasında beliren aksaklıkları gidermek için yeni tedbirler bulmuştur.

Atatürk'ün başardığı işler ve yarattığı TÜRKİYE yalnız kendi tarihimizin değil, insanlık tarihinin baş döndürücü bir olaydır. Onun çok kısa bir hayata sığdırdığı mücadelenin ve başarıların büyüklüğü karşısında hayranlıkla ve hürmetle eğilmek gerekir (1).

Sözlerimi bitirirken ben de üstadım Arif Akman gibi, O'nun en yakın arkadaşından esinlenerek :

Eğsiz Kahraman Atatürk
Vatan ve Tarım Sektörü Sana Minnettardır.

diye sesleniyorum.

O DÖNEMDE YAYINLANAN KANUNLAR

K a n u n u n Numarası	Tarihi	K o n u s u
1	24. 4.1920	Ağnam vergisi eskisi gibi dört kat alınması hakkında
12	17. 8.1920	Aşar vergisinin taksidde bağlanması H.
36	6.10.1920	Ziraat Bankası muvakkat bütçe H.
39	11.11.1920	Baltalık Kanunu
239	18. 6.1922	Meccanen kereste kesilmesine izin verilmesi H.
254	24. 8.1922	Türkiye dahilinde açılmış ve açılacak mıntika ziraat mekteplerinin Ziraat Bankası tarafından idaresi H.
329	12. 4.1923	Ziraatte kullanılan ve Ziraat Bankası tarafından ithal edilecek bazı maddelerin gümrük ve istihlâk resminden muafiyetleri H.
330	12. 4.1923	Hariçten ithal edilecek hayvanatın gümrük resminden muafiyeti H.
407	6. 2.1924	Rize ve Borçka'da fındık, narenciye ve çay yetiştirilmesi H.
432	28. 2.1924	Ticaret ve Ziraat Vekâleti teşkili H.
442	18. 3.1924	Köy Kanunu
444	19. 3.1924	Ziraat Bankası Hakkında Kanun
4ş4	15. 4.1924	Devlet ormanlarından köylülerin intifası H.
498	17. 4.1924	İtibarı Zirai Birliği H.
504	22. 5.1924	Ormanlarda katiyatın işletme planı gereğince yapılması H.
549	26. 1.1925	Ziraat Vekâleti müesseselerine sabit sermaye verilmesi H.
552	17. 2.1925	Aşarın ilgası ile yerine ikame edilecek vergi H.
558	26. 2.1925	Tütün idaresi muvakkatesi ve sigara kâğıdı inhisarı H.
682	14.12.1925	Fidanlık Kanunu
858	16. 5.1926	Çekirge Kanunu
859	26. 5.1926	İpek Böceği Kanunu
904	29. 6.1926	Islahı Hayvanat Kanunu
1036	19. 5.1927	Ziraat müdür veya memurlarının görevleri H.
1109	20. 6.1927	Ziraat ve Baytar Enstitüleri ile Âli Mekteplerin Tesisine ve ziraat tedrisatının ıslahına ait K.
1200	18. 1.1928	Ticaret ve Ziraat Vekâletlerinin tevhide ile İktisat Vekâleti teşkili H.
1234	3. 5.1928	Hayvanların sağlık zabıtası H.
1423	15. 6.1929	Ağullar Kanunu
1470	28. 6.1929	Zirai Kredi ve Kooperatifler Kanunu
1528	3.10.1929	Yabancı ağaçların aşılması H.
1703	10. 6.1930	Merinos Kanunu
1797	26. 3.1931	Pulluk Kanunu
1833	27. 6.1931	Arazi Vergisi Kanunu
1839	6. 7.1931	Hayvanlar Vergisi Kanunu
1910	29.12.1931	Ziraat Vekâleti teşkiline dair Kanun
1967	30.12.1931	Ziraat Bankası Kanununa ek Kanun
2061	3. 7.1932	Afyon Yetiştiricileri Birliği Kanunu
2291	20. 6.1933	Ankara Yüksek Ziraat Enstitüleri Hakkında Kanun
2303	30. 6.1933	Silo ve ambarlar H.
2466	29. 5.1934	Buğday Koruma Kanunu

K a n u n u n		K o n u s u
Numarası	Tarihi	
2505	11. 6.1934	Ekiciden tütün alma yetki Kanunu
2524	18. 6.1934	Ziraat Enstitüleri Kanununda değişiklik H.
2538	23. 6.1934	Orta dereceli orman mektebi açılması H.
2582	5. 7.1934	Merinos yetiştirilmesi ve çiftlikleri H.
2664	23.12.1934	Ziraat Enstitüleri ve mekteplerinde çalıştırılacak yabancı uyruklu profesör ve uzmanlar ve ustalar H.
2903	27. 1.1933	Pamuk Islah Kanunu
2906	29. 1.1935	Nebatları hastalık ve zararlı böceklerden koruma kanunu
3039	11. 6.1936	Çeltik Kanunu
3116	18. 2.1937	Orman Kanunu
3157	5. 5.1937	Orman Koruma Teşkilâtı Kanunu (Askeri nitelikte)
3167	13. 5.1937	Kara Avcılığı Kanunu
3186	31. 5.1937	Çiftçilere eski yıllarda yapılan yardımlardan doğan borçların ve faizlerinin affı H.
3202	12. 6.1937	Ziraat Bankası kurulması H.
3203	14. 6.1937	Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu
3204	14. 6.2937	Orman Genel Müdürlüğü Vazife ve Teşkilât Kanunu
3308	13. 1.1938	Devlet Ziraat İşletmeleri Kanunu
3347	25. 6.1938	Tütün ve Tütün İhisarı Kanunu
3491	13. 7.1938	Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu

K A Y N A K L A R

- (1) ATATÜRK YOLU Toplu Çalışma, Otomarsan Kültür Yayını, 1981.
- (2) AYIN TARİHİ No. 60, Basım Yayın Genel Müdürlüğü Yayını, 1988.
- (3) İZMİR İKTİSAT KONGRESİ Prof. Dr. A. Afet İnan, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1982.
- (4) ATATÜRK HAKKINDA HATIRALAR VE BELGELER Prof. Dr. Afet İnan Türkiye İş Bankası Yayını, 1959.
- (5) ÇANKAYA 2 Cilt, Falih Rifki ATAY, Dünya Yayını, ilk baskı.
- (6) YILLARIN İÇİNDEN Uluş İgdemir, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1976.
- (7) KUŞAKDAN KUŞAĞA Dr. Nejat ECZACIBAŞI.
- (8) ATATÜRK VE TARIM Tarım ve Orman Bakanlığı ile Ziraat Fakültesi Yayını, 1981.
- (9) ATATÜRK'TEN HATIRALAR 2 cilt, Hasan Rıza Soyak, Yapı ve Kredi Bankası Yayını.
- (10) TARİHTEN GELECEĞE Prof. Dr. A. Afet İnan, İş Bankası Yayını, 1882.
- (11) ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ.
- (12) 1927 SENESİ ZİRAİ TAHRİRİ (Eski Yazı) Başvekâlet Merkez İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi Yayını, 1928.
- (13) OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN İKTİSADİ ŞARTLARI HAKKINDA BİR TETKİK Vedat Eldem, Türkiye İş Bankası Yayını, 1970.
- (14) TÜRK ZİRAAT TARİHİNE BİR BAKIŞ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, 1938.
- (15) ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ Orman Çiftliği Yayını, 1953.
- (16) TÜRKİYE'DE ZİRAİ KREDİ Dr. Yusuf Saim Atasagun, Ziraat Bankası Yayını, 1939.
- (17) T. ŞEKER SANAYİİNİN 30. YILI VE ŞEKER ŞİRKETİ YAYINLARI.
- (18) KEMALİZM'DE VE KEMALİZM SONRASINDA TÜRK KADINI Dr. Bernard Caporal, T. İş Bankası Yayını. 1981.